

А. О. Харламова,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту,
Київський національний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО- КРЕДИТНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

A. Kharlamova,
Ph.D., Associate Professor of Management, Kyiv National University of Trade and Economic

FEATURES OF NON-BANK FINANCIAL INSTITUTIONS IN UKRAINE

У статті визначено роль та значення небанківських фінансово-кредитних установ на ринку фінансових послуг, визначено характерні риси, функції, основні напрями роботи небанківських фінансово-кредитних установ. Виділено спільні та відмінні риси небанківських фінансово-кредитних установ та банків. Досліджено інститути ринку небанківських фінансово-кредитних послуг розвинутих країн: Великобританії, Німеччини, Франції, США та проведено порівняння з існуючими інститутами ринку небанківських фінансово-кредитних послуг України. Проведено аналіз діяльності небанківських фінансово-кредитних установ в Україні: ломбардів, кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, компаній, що надають факторингові послуги. Визначено особливості розвитку небанківських фінансово-кредитних установ в Україні. Виділено проблеми розвитку зазначених установ на фінансовому ринку України та запропоновано шляхи вдосконалення ринку небанківських фінансово-кредитних послуг.

In the article there is defined the role and importance of non-bank financial institutions in the financial services, defined features, functions, main activities of non-bank financial institutions. Highlight differences and similarities of non-bank financial institutions and banks. It is investigated the market of nonbank financial credit services in developed countries: UK, Germany, France, USA, and a compared with existing non-bank financial institutions, markets and credit services in Ukraine. There is analysed non-bank financial institutions in Ukraine: pawn shops, credit unions, pension funds, companies providing factoring services in the article. There is defined the features of non-bank financial institutions in Ukraine. Highlighted problems of these institutions in the financial market of Ukraine and the ways of improvement of the of non-bank financial credit services's market.

Ключові слова: небанківська фінансово-кредитна установа, кредитна спілка, ломбард, факторинг, недержавний пенсійний фонд.

Key words: non-bank financial institution, credit union, lombard, factoring, private pension fund.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Важливе місце у фінансових системах переважної більшості країн належить небанківським фінансово-кредитним установам, які в останні десятиліття набувають усе більшого розвитку. Спрямовуючи кошти від суб'єктів, які заощадили, до суб'єктів-позичальників, небанківські кредитно-фінансові установи мають велике значення в сучасній економіці. В розвинутому ринковому господарстві вони вступають у пряму конкуренцію з банками, оскільки здатні надавати своїм клієнтам такі самі послуги і забезпечувати при цьому більшу надійність вкладів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у дослідженні діяльності та проблем розвитку небанківських фінансово-кредитних установ в Україні та в світі зробили такі вчені: Коваленко К.Г. [1], Логін О.В.[2], Попадик Т.А.[3], Корецька Н.І.[4], Різник Н.С.[4], Савлук М.І.[5], Мороз А.М. [5], Пуховкіна М.Ф. [5] та інші. Більшість фахівців розглядають діяльність небанківських фінансово-кредитних установ в цілому, не вивчаючи розвиток окремих фінансових інститутів як елементів фінансового ринку.

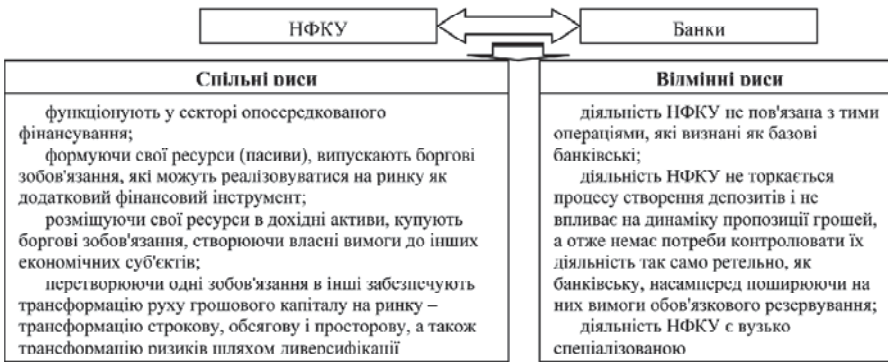

Рис. 1. Спільні та відмінні риси діяльності НФКУ та банків

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Появі та розвитку небанківських інститутів на ринку фінансових послуг сприяють, як правило, три причини: ріст доходів населення; активний розвиток ринку цінних паперів; надання цими установами спеціальних послуг, яких не можуть надавати банки.

Небанківські фінансово-кредитні установи (НФКУ) виступають як фінансові посередники на грошовому ринку. Небанківська

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення особливостей діяльності небанківських фінансово-кредитних установ з метою удосконалення фінансового ринку України.

фінансова установа — юридична особа, яка відповідно до Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" надає одну чи кілька фінансових послуг та яка внесена до Державно-

Таблиця 1. Ринок небанківських фінансово-кредитних послуг розвинутих країн

Країна	Характеристика діяльності НФКУ
Великобританія	Основні небанківські кредитно-фінансові установи – будівельні товариства, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні трасти та довірчі фонди. Будівельні товариства існують понад двісті років і акумулюють найбільшу частину заощаджень населення. Їхні ресурси формуються за рахунок регулярних внесків членів. Кошти використовуються на фінансування, купівлю чи зведення будинків членам товариства. Пенсійні фонди працюють за стандартною системою діяльності таких спеціалізованих кредитно-фінансових установ в інших країнах. Але особливості національного пенсійного законодавства надають їм більші можливості щодо акумуляції капіталу. Фінансово-кредитна діяльність страхових компаній вторинна стосовно до їхньої професійної спеціалізації – страхової справи. Кошти, які мобілізуються ними, найчастіше вкладаються в цінні папери. Британські страхові монополії входять до числа найбільших у світі. Інвестиційні трасти займаються винятково операціями з цінними паперами. Через емісію власних акцій і облігацій вони залучають капітал, що вкладають у цінні папери інших компаній. Особливістю цих установ є те, що вони не мають регулярних джерел надходжень
Німеччина	Небанківські кредитно-фінансові установи знаходяться на другому рівні грошово-кредитної системи, а контроль за їхньою діяльністю покладений на Федеральне управління контролю, яке підпорядковане Міністерству фінансів. До таких установ в Німеччині належать: ощадні каси, жироцентралі, кредитні товариства, гарантійні кредитні об'єднання, ощадні будівельні каси. Ощадні каси у Німеччині, крім прямих економічних функцій з акумуляції заощаджень і видачі кредитів під заставу, виконують функції універсальних комерційних банків. Жироцентралі є центральними організаціями ощадних кас регіонів. Вони оперують коштами ощадних кас і здійснюють кредитні операції. Державний контроль за діяльністю жироцентралей здійснюють відповідальні за це земельні міністерства. Кооперативні фінансово-кредитні товариства пропонують універсальний асортимент послуг своїм членам, які є здебільшого представниками середніх верств населення. Діяльність цих установ зосереджується на одержанні безстрокових і ощадних вкладів та на видачі короткотермінових і середньотермінових кредитів своїм членам. Гарантійні кредитні об'єднання – це організації самопомогі підприємств середнього рівня. Основне завдання цих установ полягає в наданні необхідних фінансових ресурсів дрібним і середнім підприємствам. Ощадні будівельні каси спеціалізуються на фінансуванні будівництва житла. Головна перевага таких установ – низькі відсоткові ставки за кредитами
Франція	У країні в законодавчому порядку відсутній розподіл кредитних інститутів на банківські і небанківські. У Франції до небанківських кредитно-фінансових установ належать: ощадні каси, кредитні кооперативні установи, каси муніципального кредиту. Кредитні кооперативи об'єднують дрібних промисловців та торговців і називаються народними (популярними) банками. Каси муніципального кредиту – це державні установи, підпорядковані одночасно місцевим префектурам та Міністерству фінансів
США	Небанківські фінансово-кредитні інститути: страхові компанії, фінансові компанії, пенсійні фонди, взаємні фонди, ощадні установи, трастові компанії, кредитні спілки, федеральні кредитні установи. Пенсійні фонди виконують посередницькі функції з перетворення активів і гарантують суспільству ще один вид захисту – виплати доходу після виходу на пенсію. Системи пенсійного забезпечення можуть засновувати підприємці, трудові спілки, приватні особи. Пенсійна система забезпечується коштами за рахунок внесків і доходів від інвестування у довгострокові цінні папери. У США функціонують фінансові компанії, які мобілізують кошти за допомогою випуску комерційних паперів або акцій чи облігацій і використовують кошти від їх продажу для надання позик споживачам та підприємцям. Ресурсна база фінансових компаній створюється за рахунок розміщення на ринку власних зобов'язань та позик місцевих банків. Взаємні фонди – фінансові посередники, які, об'єднуючи ресурси дрібних інвесторів та продаючи їм акції, використовують ці кошти на купівлю цінних паперів. Досить відомими на кредитному ринку США є федеральні кредитні установи, головними завданнями яких є підтримка стабільності головних ланок кредитної системи й доповнення приватного бізнесу (Державна система кредитування будівництва житла, Державна система сільськогосподарського кредиту, Федеральне агентство з надання послуг фермерам, Державна система кредитування здобуття вищої освіти) [4]

го реєстру фінансових установ в установленому законодавством України порядку [6].

Певною характерною рисою небанківських кредитних установ, як водночас і їх особливістю є досить вузька спеціалізація цих установ, що, як правило, чітко регламентується державою. Дана обставина обумовлює вузьку спеціалізацію перш за все для забезпечення жорсткого контролю держави над їх діяльністю.

Основні напрями діяльності сучасних НФКУ пов'язані з акумуляцією заощаджень населення шляхом залучення коштів на вклади, випуску власних акцій, облігацій, продажу страхових полісів; кредитуванням певної сфери економіки або господарської діяльності, групи населення; наданням іпотечних кредитів; організацією пенсійного та соціального забезпечення населення; здійснення операцій в рамках кредитної взаємодопомоги.

НФКУ, як і банки, акумулюють заощадження населення і надають кредити. Але на відміну від банків ці установи залучають ті заощадження, які банківська система не може прийняти, або не може задовольнити певні, часто індивідуалізовані умови інвестора щодо розміщення своїх грошових коштів. За своїм загальним функціональним призначенням вони аналогічні банкам, але помітно відрізняються від останніх. Порівняльна характеристика спільних та відмінних рис діяльності НФКУ та банків наведена на рис. 1. (на основі [2]).

Небанківські фінансові інститути відіграють важливу роль у кредитних системах розвинених країн. Однак є певні відмінності у ступенях розвитку різних видів небанківських фінансових посередників. Постає необхідність проаналізувати ринок небанківських фінансово-кредитних послуг розвинутих країн (табл.1) (на основі [3]).

Таким чином, можна зробити висновок, що в кожній країні відповідно соціально-економічного розвитку країни існують різні інститути ринку небанківських фінансово-кредитних послуг, але спільними для вивчаємих країн та України інститутами є пенсійні фонди, кредитні спілки та страхові компанії.

Становлення вітчизняних небанківських кредитних установ відбувається дуже повільно і зовсім не відповідає тим завданням, що стоять перед державою в період розбудови ринкової економіки. Різноманіття видів небанківських фінансових установ є однією з ознак розвиненості фінансової системи країни [2]. До системи небанківських кредитних установ України належать інвестиційні фонди, кредитні спілки, пенсійні фонди, страхові компанії, довірчі товариства і деякі інші установи (рис. 2) (на основі [7]).

З наведеного рис. 2. можна зробити висновок, що кількість НФКУ в Україні з кожним роком зростає (незначне зменшення за даним показником спостерігається за недержавними пенсійними фондами), що говорить про розвиток ринку небанківських фінансово-кредитних послуг в Україні. Найбільш поширеною НФКУ в Україні є кредитні спілки, кількість яких станом на 01.07.2013 становить 622, що говорить про збільшення попиту на фінансові послуги, які надають кредитні спілки.

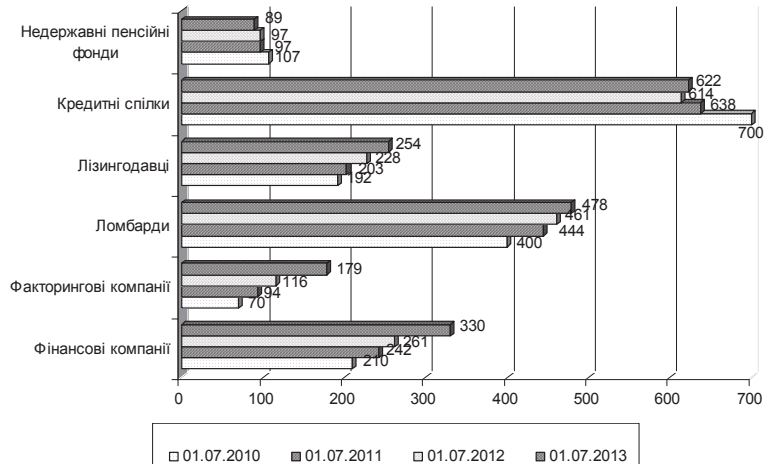

Рис. 2. Динаміка кількості НФКУ України в 2010–2013 рр.

Протягом I півріччя 2012 р. — I півріччя 2013 р. збільшилась кількість учасників кредитних спілок з 614 до 622 одиниць. Загальний обсяг капіталу кредитних спілок станом на 01.07.2013 становить 1187,2 млн грн., що на 13,8% більше, ніж показник за I півріччя 2012 р. [7]

Ринок послуг факторингу України розвивається, про що говорить збільшення кількості компаній, які мають право на надання факторингових послуг, на 63 установи (станом на 01.07.2013 — 179 компаній). Протягом I півріччя 2012 р. — I півріччя 2013 р. фінансові компанії уклали 58853 договори факторингу на суму 2429,4 млн грн. Основною аудиторією факторингових послуг залишається середній та малий бізнес, який характеризується найвищою динамікою розвитку [7].

Сукупний розмір активів ломбардів за підсумками I півріччя 2013 року склав 1526,6 млн грн. Протягом I півріччя обсяг наданих фінансових кредитів зменшився на 6,88% (на 302,1 млн грн.), що зумовлене посиленням конкуренції з боку банківських установ, зниженням ціни на золото [7].

Ринок недержавного пенсійного забезпечення характеризується несуттєвим зменшенням кількості укладених пенсійних контрактів протягом I півріччя 2013 р. Загальний обсяг активів, сформованих пенсійними фондами, станом на 01.07.2013 становить 1831,9 млн грн., що на 10,35% більше, ніж на початок 2013 р. Недержавні пенсійні фонди мають потенціал для подальшого розвитку пенсійного забезпечення населення України [7].

Серед найбільш актуальних проблем, без вирішення яких не можна розраховувати на формування потужної ланки небанківських кредитних установ і посилення їх ролі в розвитку вітчизняної економіки, слід назвати:

- недосконале правове поле, в межах якого функціонують ці установи та відсутність нормативних актів прямого впливу, які б регламентували дії тієї чи іншої ланки цього сектору;
- високий рівень недовіри населення до дії багатьох установ цієї системи;
- неефективне державне регулювання, що значно підвищує ступінь ризику всіх учасників цього процесу і, передусім, ризик головного агента-інвестора.

Важливість державного регулювання вітчизняного ринку небанківських фінансових послуг зумовлена тим, що його розбудова, включаючи створення якісно нових фінансових умов функціонування й розроблення правових основ регулювання, нових фінансових відносин у сфері небанківської діяльності, відбувається в умовах глобалізації світового фінансового господарства.

Зазначені проблеми найбільш нагальні для вирішення і не вичерпують усіх перешкод, які необхідно подолати на шляху розбудови небанківської ланки кредитної системи й підвищення її ролі у відтворювальному процесі.

ВИСНОВКИ

Особливості діяльності небанківських фінансово-кредитних установ України можна звести до наступних тверджень:

- причини створення НФКУ — ріст доходів населення; активний розвиток ринку цінних паперів; надання цими установами спеціальних послуг;
- НФКУ виступають як фінансові посередники на грошовому ринку;
- головна функція НФКУ — акумуляція заощаджень населення;
- вузька спеціалізація НФКУ;
- кількість НФКУ збільшується, що говорить про розвиток ринку небанківських фінансово-кредитних послуг в Україні, отже, ринку фінансових послуг загалом.

У кожній розглянутій у статті країні є інститути, які надають небанківські фінансово-кредитні послуги, різноманітні, але спільними для розвинутих країн та України інститутами є пенсійні фонди, кредитні спілки та страхові компанії.

Аналіз діяльності НФКУ на ринку фінансових послуг показав, що система небанківських фінансово-кредитних установ в Україні розвинена недостатньо та має низку проблем: недосконалість нормативної бази, недовіра населення, неефективне державне регулювання. З метою вирішення існуючих проблем діяльності НФКУ необхідним є сформулювати правове поле функціонування небанківських фінансово-кредитних установ, що враховує реалії їхнього розвитку, удосконалити систему державного регулювання і контролю за діяльністю небанківських фінансово-кредитних установ, підвищити довіру населення до фінансової системи в цілому та фінансових посередників зокрема.

Література:

1. Коваленко К.Г. Проблеми розвитку небанківських кредитно-фінансових установ України [Електронний ресурс] / К.Г. Коваленко // Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. — Режим доступу: www.kntu.kr.ua/doc/zb_10_2/stat.../44.doc?
2. Логин О.В. Діяльність небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг України [Електронний ресурс] / О.В. Логин / Сучасні тенденції фінансового ринку 2011 // Стратегічні орієнтири. — Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=714>

3. Попадик Т.А. Небанківські фінансово-кредитні установи: європейський досвід [Електронний ресурс] / Т.А. Попадик // Студентський науковий журнал. — Режим доступу: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v6/v6pp143-145.pdf>

4. Корецька Н.І. Структура кредитної системи Сполучених штатів Америки [Електронний ресурс] / Н.І. Корецька, Н.С. Різник // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_1/part2/31.PDF

5. Савлук М.І. Гроші та кредит: підручник [Текст] / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна. — К.: КНЕУ, 2001. — 602 с.

6. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12.07.2001 №2664-III [Електронний ресурс] / Законодавство // Офіційний сайт Верховної ради України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

7. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за I півріччя 2013 року [Електронний ресурс] / Аналітичний огляд / Дослідження // Національне рейтингове агентство "Рюрік". — Режим доступу: <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1191>

References:

1. Kovalenko, K.G. (2010), "Problems of non-bank financial institutions Ukraine", Scientific Notes of Kirovograd National Technical University, [Online], available at: www.kntu.kr.ua/doc/zb_10_2/stat.../44.doc (Accessed 02 Nov 2013).
2. Lohyn, O. (2011), "Non-bank financial institutions in the financial services Ukraine", Strategic Guidelines, [Online], available at: <http://libfor.com/index.php?newsid=714> (Accessed 02 Nov 2013).
3. Popadyk, T.A. (2008), "Non-banking financial and credit institutions: the European experience", Student Journal, [Online], available at: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v6/v6pp143-145.pdf> (Accessed 02 Nov 2013).
4. Koretska, N.I. and Reznik, N.S. (2011), "The structure of the credit system the United States", Finance and credit activity: problems of theory and practice, [Online], available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_1/part2/31.PDF (Accessed 02 Nov 2013).
5. Savluk, M.I. Moroz, A.M. and Puhovkina, M.F. (2011), Money and Credit, Kyiv National Economic University, Kyiv, , Ukraine.
6. The official site of Verkhovna Rada of Ukraine (2013), "The Law of Ukraine "On Financial Services and State Regulation of Financial Markets", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (Accessed 02 Nov 2013).
7. The official site of National Rating Agency "Rurik" (2013), "Analytical Review of the non-banking financial services Ukraine in the first half 2013", available at: <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1191> (Accessed 02 Nov 2013).

Стаття надійшла до редакції 05.11.2013 р.